

Września w czasie II Rzeczypospolitej

Niedawno ukazała się książka Mariana Torzewskiego „Ziemia wrzeńska w Polsce Odrodzonej. Czasy i ludzie”. Jest to trzecia część cyklu; dwie poprzednie książki, traktujące o czasach zaboru pruskiego i I wojny światowej, zostały wydane w latach 2013 i 2014. W najnowszej, obejmującej lata II Rzeczypospolitej, z różnych powodów nie znalazły się zaplanowane początkowo dwa rozdziały, które zostały obecnie przygotowane przez autora do publikacji w Przeglądzie Powiatowym. Pierwszy rozdział, zatytułowany „Handel i usługi”, podzielony został na kilkanaście części, z których każdą można by rozpocząć od słów:

Wrześnianin udaje się...

Każdy jest kowalem swego szczęcia!...
Oszczędzaj pieniądze zaszczerdzone przydadzą Ci się później!!!
Polecam: żelazo górnośląskie, podkowy, łańcuchy, lemiesz, odkładnie, śruby, gwoździe, buksy, dźwigary, papy, smołę, cement, trzcinę, gips, oliwę, smary, karbolineum, węgle kowalskie. Kto pragnie być solidnie obsłużony, ten kupuje w firmie
H. GREGOROWICZ
Tel. 271 Września, ul. Sienkiewicza 2 Tel. 271

9. Do sklepu żelaznego, po rower, samochód i do mechanika

„Sklep żelazny” i „skład żelaza” albo „handel żelaza” to dziś określenia używane rzadko. W przeszłości oznaczały one sklep handlujący narzędziami i innymi artykułami z żelaza. W okresie II RP najbardziej znane były we Wrześni trzy takie sklepy. Przy ulicy Warszawskiej 11 (kamienica Kaczorowskiego) od 1921 roku działał skład Spirydona Jasińskiego i oferował m.in. narzędzia rolnicze – sierpy oraz kosy (dziś w zapewne nieznanymi już odmianach: Kościuszkowski, serce, wieńskie i w czterech długościach od 100 do 115 cm) oraz narzędzia do ich klepania – babki, i ostrzenia – oselki. Sprzedawał także naboje do różnego rodzaju broni. W 1931 roku Jasiński przeniósł skład na posesję naprzeciwko – Warszawska 32 (kamienica Kaliszewskiego). W 1926 roku w kamienicy Sienkiewicza 20 sklep żelazny otworzył Mieczysław Bulczyński i oprócz artykułów „żelaznych” sprzedawał też materiały

budowlane oraz np. kufy, czyli duże beczki metalowe do wody i gnojówki. Szeroki asortyment artykułów żelaznych oferowała w I. 30. Firma Hugona Gregorowicza przy Sienkiewicza 2 (róg Miłosławskiej, skład ten działał jeszcze na początku lat 60.). Gregorowicz miał na składzie: proste narzędzia rolnicze, ogrodowe, rzemieślnicze, podkowy, łańcuchy, lemiesz, śruby, gwoździe, buksy (panewki), sprężyny, blachy, druty – zwykły i kolczasty, siatkę ogrodzeniową, także materiały budowlane – cement, gips, papę, lepek, smołę, trzcinę budowlaną i okucia do okien i drzwi oraz smary i oleje. Te ostatnie oraz ropę sprzedawali również Stefan, a później Jadwiga Miedzińska przy Kościuszki 6.

Coraz popularniejszym środkiem lokomocji stawał się rower. Można było go kupić w kilku wrzeńskich składach. Polskie dobrej klasy rowery marki „Orkan” (produkowane przez Fabrykę Broni w Radomiu) sprzedawał Roman Nowicki w Rynku 13 oraz reklamujący się jako „największy i pierwszy polski” zakład mechaniczny K. Czerniak przy Warszawskiej 10, przeniesiony potem w Rynek 24. „Płaszczki i węże”, czyli opony i dętki do rowerów, sprzedawał Jan Szczepański, Miłosławska 8. Rowery sprzedawał również Stanisław Figiel Rynek 7, a nawet Edmund Gürtler w muzycznym w zasadzie sklepie przy Sienkiewicza 1. Wszyscy wymienieni oferenci rowerów łączyli ich sprzedaż ze sprzedażą innych artykułów albo z usługami w zakresie mechaniki.

P. P. Właścicielom samochodów
do łaskawej wiadomości, że otworzyłem z dniem dzisiejszym przy
mojej fabryce powozów we Wrześni specjalny
Oddział Samochodowy
dla gruntownych reparacji samochodów wszelkich typów
przez technicznie wyszkolonych monterów.
Budowa nowych karoserji, nadbudówek, lakierowanie, wyszczerbienie
Wszelkie części zapasowe na składzie.
J. ŁOSIŃSKI
- Fabryka powozów i karoserji -
Mechanik. warsztaty samochodowe
359 TELEF. 359

We Wrześni można było też skorzystać z samochodu jako taksówki, na większą skalę od połowy lat. 20. Samochody takie wraz z kierowcami stały w określonym miejscu miasta. Jeden z przewoźników, Franciszek Gawlak, ogłaszał np.: „z dniem dzisiejszym postawiłem obok dotychczasowych powozów nowy samochód 5-osobowy >forda< do ogólnego użytku”. Samochody na dłuższe kursy w różnych okresach wypożyczali z kierowcą (była to więc swego rodzaju taksówka) lub bez kierowcy – Czesław Jagodziński (postój przy restauracji i hotelu „Pod Białym Orłem”), Józef Marcinkowski (postój na Zamkowej, przy kinie), Jan Śmigórski, K. Czerniak, Stanisław Petzold. Najpopularniejszą marką wypożyczanych, ale i kupowanych samochodów był wówczas >ford<, ale były też inne, np. >chevrolet<. Samochody Forda, prawdopodobnie te produkowane w Europie, można było we Wrześni także kupić. Do prywatnego użytku posiadali je najzamożniejsi mieszkańcy miasta i powiatu (ziemiaństwo), bo samochód był drogi (np. >chevrolet< sedan w 1937 roku kosztował 7 600 zł, tj. około 50 miesięcznych zarobków robotnika, >fordy< były tańsze). Droga była też benzyna (80 gr za litr, a samochody paliły 10 i więcej litrów na 100 km). >Ford< posiadał we Wrześni swojego autoryzowanego przedstawiciela. W latach 20 był nim Franciszek Jaworski (Fabryczna 25, obecnie 41), który w 1928 roku reklamował samochody amerykańskiego producenta: „człowiek pracy, rzutki przemysłowiec, dzielny kupiec, inteligent jeździć tylko nowym >fordem<. Nowy >ford< jest niedoścignionym”. W 1929 roku przy ulicy Poznańskiej 20 powstała prowadzona przez Stefana

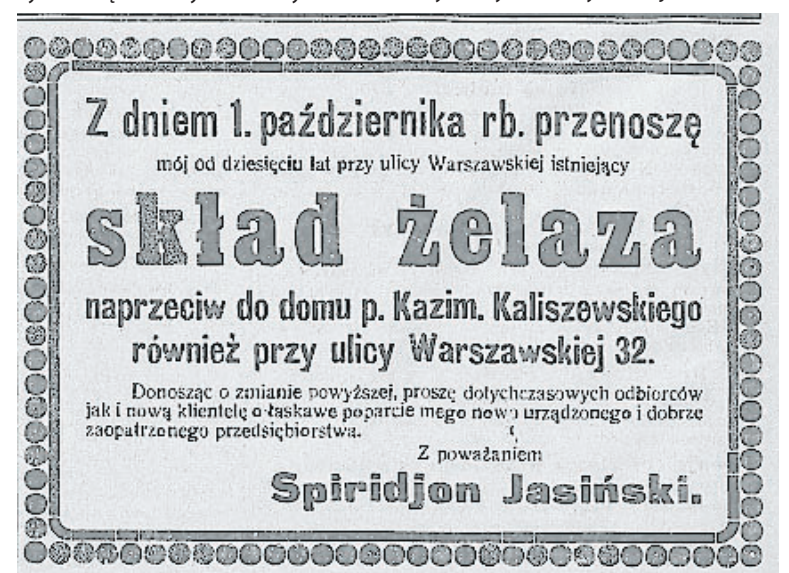
Kostańskiego firma „Września – Auto. Tow. z ogr. por.” (dziś w tym miejscu i pod tym numerem stoi blok, dawne zabudowania nie istnieją, podobnie jak sąsiednia kamienica nr 21). Kostański polecał oryginalne samochody >ford<, ale też „karoserie wyrobu krajowego na oryginalnych podwoziach >forda<”. Ta druga oferta zasługuje na szczególną uwagę, gdyż produkcję takich karoserii od 1927 roku oferowała „Fabryka powozów i karoserji Józef Łosiński, Września” przy ulicy Fabrycznej 18 (dziś 32). Sprzedaż samochodów mogła odbywać się na raty. Obie wymienio-

Ford
CZŁOWIEK PRACY,
RZUTKI PRZEMYSŁOWIEC,
DZIELNY KUPIEC,
INTELGENT –
JEŹDŹĄ TYLKO NOWYM
Fordem.
Nowy Ford jest niedoścignionym.
Autoryzowany przedstawiciel:
FRANCISZEK JAWORSKI
Telefon nr. 14 WRZEŚNIA Fabryczna 25

Warsztatów mechanicznych i naprawczych było we Wrześni więcej. „Motocykle, rowery, gramofony, centryfugi (wirówki), maszyny do szycia i pisania i wszelkie maszyny rolnicze, szybko, fachowo i tanio” reperował warsztat Stanisława Petzolda przy ulicy Kilińskiego. Podobne usługi w zakresie maszyn i narzędzi rolniczych oferowała „Fabryka Maszyn Antoni Kaczorowski” a potem jej następcą „Nikodem Preiss i S-ka” przy ulicy Warszawskiej (najpierw 11-12, potem 15). Naprawę oferowały w zasadzie wszystkie firmy sprzedające artykuły techniczne.

Wszystkie wymienione, a także inne wrzeńskie firmy dawały zatrudnienie wielu mieszkańcom miasta i okolicy, o czym w innym miejscu.

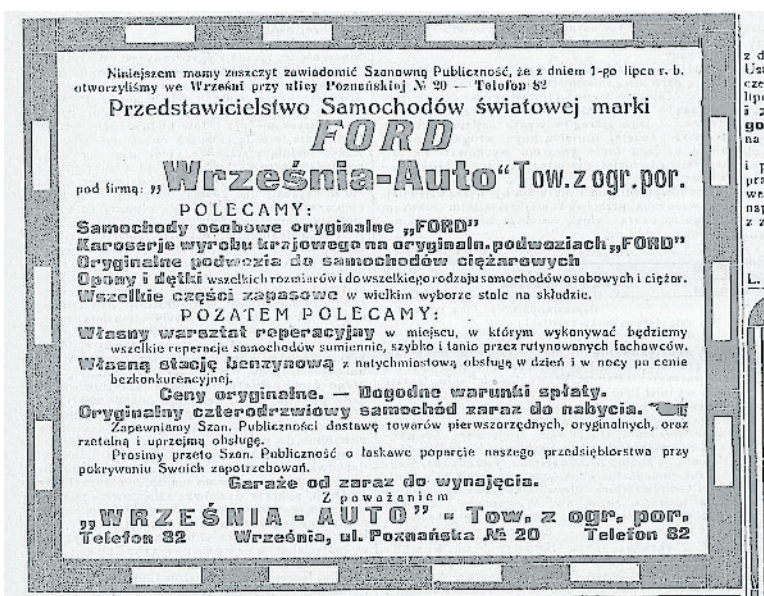
Z dniem 1. października rb. przenoszę
mój od dziesięciu lat przy ulicy Warszawskiej istniejący
skład żelaza
naprzeciw do domu p. Kazim. Kaliszewskiego
również przy ulicy Warszawskiej 32.
Donosząc o zmianie powyższej, proszę dotychczasowych odbiorców
jak i nową klientelę o łaskawie poparcie mego nowego urzędzonego i dobrze
zaopatrzonego przedsiębiorstwa.
Z poważaniem
Spiridjon Jasiński.

ne firmy sprzedające samochody posiadały też części zamienne do nich, warsztaty naprawcze, a firma Kostańskiego dodatkowo zapewniała serwis całodobowy, wynajmowała garaże i polecała własną stację benzynową po drugiej stronie ulicy, przy placu św. Stanisława (wydaje się jednak, że jej budowa nie doszła do skutku).

* Wycinki prasowe (reklamy i ogłoszenia) wykorzystane przez autora pochodzą z Orędownika Wrzeńskiego.

Marian Torzewski

Niniejszem mamy zaszczyt zawiadomić Szanowną Publiczność, że z dniem 1-go lipca r. b. otworzyliśmy we Wrześni przy ulicy Poznańskiej Nr 20 – Telefon 82
Przedstawicielstwo Samochodów światowej marki FORD
pod firmą: „**Września-Auto**” Tow. z ogr. por.
POLECAMY:
Samochody osobowe oryginalne „FORD”
Karoserie wyrobu krajowego na oryginalnych podwoziach „FORD”
Oryginalne podwozia do samochodów ciężarowych
Opony i dętki wszelkich rozmiarów i do wszelkiego rodzaju samochodów osobowych i ciężarowych
Wszelkie części zapasowe w wieloletnim wyborze stale na składzie.
POZATEM POLECAMY:
Własny warsztat naprawczy w miejscu, w którym wykonywać będziemy wszelkie naprawy samochodów sumiennie, szybko i tanio przez rutynowanych fachowców.
Własną stację benzynową z natychmiastową obsługą w dzień i w nocy po cenie bezkonkurencyjnej.
Ceny oryginalne. – Dogodne warunki spłaty.
Oryginalny czterodrzwiowy samochód zaraz do nabycia.
Zapewniamy Szan. Publiczność dostawę towarów pierwszorzędnych, oryginalnych, oraz rzetelną i uprzejmą obsługę.
Prosimy przeto Szan. Publiczność o łaskawie poparcie naszego przedsiębiorstwa przy pokryciu Swich potrzebowań.
Garaże od zaraz do wynajęcia.
Z poważaniem
„WRZEŚNIA - AUTO” - Tow. z ogr. por.
Telefon 82 Września, ul. Poznańska Nr 20 Telefon 82